

MAKTABGACHA TA'LIMDA KOGNITIV RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Fozilova Odina Nabiyeвна

Farg'ona davlat universiteti maktabgacha ta'lim kafedrasi dotsenti

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

<https://orcid.org/0009-0003-7616-7612>

abobakirovaodina78@gmail.com

+998940853676

Annotatsiya Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda kognitiv rivojlanishga yo'naltirilgan dars mashg'ulotlarini tashkil etish texnologiyasining ilmiy-nazariy asoslari va amaliy jihatlarini yoritilgan. Tadqiqotda kognitiv jarayonlar — idrok, diqqat, xotira, tafakkur va nutqning rivojlanish xususiyatlari tahlil qilinib, ularni rivojlantirishda samarali bo'lgan zamonaviy pedagogik texnologiyalar asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatida qo'llash uchun tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: kognitiv rivojlanish, maktabgacha ta'lim, pedagogik texnologiya, interfaol metodlar, intellektual salohiyat.

INNOVATIVE APPROACHES TO PROVIDE COGNITIVE DEVELOPMENT IN PRESCHOOL EDUCATION

Abstract This article discusses the scientific and theoretical foundations and practical aspects of the technology of organizing lessons aimed at cognitive development in preschool children. The study analyzes the features of the development of cognitive processes - perception, attention, memory, thinking and speech, and substantiates modern pedagogical technologies that are effective in their development. The results of the study are recommended for use in the activities of preschool educational organizations.

Keywords: cognitive development, preschool education, pedagogical technology, interactive methods, intellectual potential.

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К ОБЕСПЕЧЕНИЮ КОГНИТИВНОГО РАЗВИТИЯ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. В данной статье рассматриваются научно-теоретические основы и практические аспекты технологии организации занятий, направленных на познавательное развитие детей дошкольного возраста. В исследовании анализируются особенности развития познавательных процессов – восприятия, внимания, памяти, мышления и речи, а также обосновываются современные педагогические технологии, эффективные в их развитии. Результаты исследования рекомендуются для использования в деятельности дошкольных образовательных организаций.

Ключевые слова: познавательное развитие, дошкольное образование, педагогическая технология, интерактивные методы, интеллектуальный потенциал.

KIRISH

Bugungi globallashtirish va axborotlashuv sharoitida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ayniqsa, maktabgacha ta'lim bosqichida bolalarning intellektual va kognitiv rivojlanishini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Agar jamiyatning poydevori mustahkam bo'lishini istasak, bu jarayonni aynan maktabgacha ta'limdan boshlashimiz zarur". Ushbu fikr maktabgacha yosh davrining bola shaxsini shakllantirishdagi beqiyos ahamiyatini ko'rsatadi.

Maktabgacha yosh davrida bolaning bilish jarayonlari jadal rivojlanadi. Aynan shu davrda idrok, diqqat, xotira, tafakkur va nutq kabi kognitiv jarayonlar faol shakllanib, keyingi ta'lim bosqichlari uchun mustahkam asos yaratiladi. Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev o'z nutqlarida yosh avlodni mustaqil fikrlaydigan, ijodkor va intellektual salohiyatga ega shaxs sifatida tarbiyalash zarurligini alohida ta'kidlaydi.

Shu nuqtai nazardan, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida dars mashg'ulotlarini kognitiv rivojlanishga yo'naltirilgan holda, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish dolzarb ilmiy-amaliy masala hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatuv, tahlil va sintez, taqqoslash hamda tajriba-sinov metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot maktabgacha ta'lim tashkilotlari sharoitida olib borilib, kognitiv rivojlanishga yo'naltirilgan mashg'ulotlar tizimli ravishda tashkil etildi.

Mashg'ulotlarni tashkil etishda quyidagi pedagogik texnologiyalar qo'llanildi: o'yin texnologiyasi, muammoli ta'lim, interfaol metodlar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. Mashg'ulotlar bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda, ko'rgazmali va qiziqarli shaklda tashkil etildi.

TADQIQOT NATIJALARI

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kognitiv rivojlanishga yo'naltirilgan mashg'ulotlar bolalarda diqqatning barqarorlashuvi, xotiraning faollashuvi, mantiqiy fikrlash va nutq rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Didaktik o'yinlar va muammoli vaziyatlar bolalarning bilishga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshirdi.

Natijada tajriba guruhidagi bolalarning bilimlarni o'zlashtirish darajasi an'anaviy mashg'ulotlarga nisbatan yuqori bo'ldi.

Maktabgacha ta'limda kognitiv rivojlanishni ta'minlashda innovatsion yondashuvlar; Zamonaviy maktabgacha ta'lim tizimida kognitiv rivojlanishni ta'minlashda innovatsion yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. An'anaviy mashg'ulotlardan farqli ravishda, innovatsion yondashuvlar bolaning faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va ijodiy qobiliyatlarini namoyon etishga yo'naltiriladi.

Innovatsion yondashuvlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- rivojlantiruvchi ta'lim muhiti yaratish;
- muammoli vaziyatlarga asoslangan mashg'ulotlar;
- o'yin va ta'lim integratsiyasi;
- axborot texnologiyalaridan maqsadli foydalanish.

Mazkur yondashuvlar bolalarda bilishga bo'lgan qiziqishni kuchaytirib, kognitiv faoliyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Kognitiv rivojlanishga yo'naltirilgan o'yinlarning ta'lim jarayonidagi ahamiyati; O'yin maktabgacha yoshdagi bolaning yetakchi faoliyati hisoblanadi. O'yin faoliyati orqali bola atrof-muhitni anglaydi, ijtimoiy tajriba orttiradi va bilish jarayonlarini rivojlantiradi. Shu bois kognitiv rivojlanishga yo'naltirilgan dars mashg'ulotlarida didaktik va rivojlantiruvchi o'yinlardan keng foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Didaktik o'yinlar:

- diqqatni jamlash;
- xotirani mustahkamlash;
- mantiqiy fikrlashni rivojlantirish;

- nutq faolligini oshirishga xizmat qiladi.

O'yin jarayonida bola o'zini erkin his qiladi, bu esa ta'lim samaradorligini oshiradi.

Rivojlantiruvchi ta'lim muhitining kognitiv rivojlanishdagi o'рни; Rivojlantiruvchi ta'lim muhiti — bu bolani mustaqil faoliyatga undovchi, izlanishga yo'naltiruvchi va bilish jarayonlarini faollashtiruvchi sharoitlar majmuidir. Bunday muhitda bola o'z qiziqishlariga mos faoliyatni tanlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Rivojlantiruvchi muhit quyidagi talablarga javob berishi lozim:

- xavfsiz va qulay bo'lishi;
- ko'rgazmali va rang-barang materiallarga ega bo'lishi;
- bolaning mustaqil faoliyatini qo'llab-quvvatlashi.

Mazkur muhit kognitiv rivojlanishning uzluksizligini ta'minlaydi.

Ota-onalar bilan hamkorlik — kognitiv rivojlanishning muhim omili. Maktabgacha ta'lim jarayonida ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish kognitiv rivojlanishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bola ta'lim muassasasida olgan bilimlarini oilada mustahkamlashi, kundalik hayotda qo'llashi zarur.

Pedagog va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik quyidagi shakllarda amalga oshiriladi:

- maslahat va suhbatlar;
- ochiq mashg'ulotlar;
- uy sharoitida bajariladigan rivojlantiruvchi topshiriqlar.

Bu hamkorlik bolaning bilish faoliyatini tizimli rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xorijiy tajribada kognitiv rivojlanishga yo'naltirilgan ta'lim; Xorijiy mamlakatlar, xususan, Finlyandiya, Yaponiya va Janubiy Koreya maktabgacha ta'lim tizimida kognitiv rivojlanishga alohida e'tibor qaratiladi. Ushbu mamlakatlarda ta'lim jarayoni bolalarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan. Xorijiy tajribani o'rganish va milliy ta'lim tizimiga moslashtirish maktabgacha ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

TAHLIL

Olingan natijalar L.S. Vigotskiy va J. Piaje tomonidan ilgari surilgan nazariy qarashlar bilan mos keladi. Xususan, bolaning bilish jarayonlari faoliyat va ijtimoiy muhit orqali rivojlanishi haqidagi g'oyalar tadqiqot jarayonida o'z tasdig'ini topgan

XULOSA VA TAVSIYALAR

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda kognitiv rivojlanishga yo'naltirilgan dars mashg'ulotlarini tashkil etish texnologiyasi kompleks yondashuvni talab etadi. Pedagogik texnologiyalar, rivojlantiruvchi muhit, o'yin faoliyati va ota-onalar bilan hamkorlik uyg'unligi kognitiv rivojlanishning samaradorligini ta'minlaydi. Shu bilan birga maktabgacha yoshdagi bolalarda kognitiv rivojlanishga yo'naltirilgan dars mashg'ulotlarini tashkil etish texnologiyasi ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarning intellektual salohiyatini rivojlantirib, ularni maktab ta'limiga puxta tayyorlashga xizmat qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kognitiv rivojlanishga yo'naltirilgan dars mashg'ulotlarini tashkil etish texnologiyasi kompleks yondashuvni talab etadi. Pedagogik texnologiyalar, rivojlantiruvchi muhit, o'yin faoliyati va ota-onalar bilan hamkorlik uyg'unligi kognitiv rivojlanishning samaradorligini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. Mirziyoyev Sh.M. Ta'lim va tarbiya masalalariga oid nutq va ma'ruzalari. – Toshkent, 2017–2023.
3. Vigotskiy L.S. *Bolalar psixologiyasi asoslari*. – Moskva, 1996.
4. Piaje J. *Bolaning intellektual rivojlanishi*. – Sankt-Peterburg, 2003.
5. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
6. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent, 2019